

Bibliotečni zakon

August Pirjevec

II.

Drugi del našega načrta bibliotečnega zakona govori o stvari, ki neposredno zadeva vse, ki imajo opravka s tiskano besedo, zlasti zadeva tiskarje in založnike, a tudi knjigarje, izdajatelje in končno pisce. To so določila o obveznih izvodih.

Vse kulturne države imajo danes zakonska določila o obveznih ali dolžnostnih izvodih, in sicer jih vsebujejo zakoni o tisku, ali bibliotečni zakoni ali specialni zakoni o obveznih izvodih. Praksa nas je namreč izučila, da je tudi ob največji pazljivosti nemogoče zbrati do popolnosti vse tiske določenega teritorija, in da je tem težje, čim bolj obširen je teritorij. Nemogoče je danes n. pr. dognati, kdaj in kje je izšlo poročilo o delovanju kake družabne, društvene, politične, trgovske, industrijske ali obrtne organizacije. Ta poročila se tiskajo navadno v omejenem številu, se razdelijo med člane organizacije in ostanejo širši javnosti neznana. Časniki poročajo o njih le v izjemnih slučajih in tudi oko najbolj budnega bibliotekarja jih ne more zaslediti. Ugovor, da so ta poročila brez pomena, ne velja. Znanstvena knjižnica ne pozna brezpomembnih tiskov svojega teritorija; kar se zdi danes nepotrebno breme za knjižnico, bo služilo morda že jutri kulturnemu zgodovinarju ali raziskovalcu gospodarskih problemov. Niti slovenski šundromani, ki so izhajali pred par leti v Zagrebu, niso za znanstveno knjižnico brez pomena; če drugega ne, so vsaj kulturni dokument bratstva in ljubezni, ki ga je treba hvaležno hraniti.

V prejšnjih stoletjih je bila sicer knjižna produkcija po številu manjša, a evidenca vsega, kar je izšlo v tisku, ravno tako težka kot danes, ker so manjkali bibliografski pripomočki, časniki in časopisi, ki bi o novih tiskih poročali.

Najstarejša določila o dolžnostnih izvodih datirajo že iz XVII. stoletja. V naših deželah je predlagal notranjeavstrijski gubernij l. 1781., naj bi dobivala graška knjižnica dolžnostne izvode, a dvorna študijska komisija je odklonila predlog z motivacijo, da je to nedopustna fiskalna obremenitev tiskarske obrti. Že ob koncu istega leta je dobila praška univerzitetna knjižnica pravico do obveznih izvodov za Češko. Dvorna dekreta iz l. 1807. in 1815. sta določila oddajo obveznih izvodov za vse univerzitetne in licejske knjižnice. Končno sta uredila stvar še tiskovna zakona iz l. 1852. in 1862., določila poslednjega so pri nas veljala do razpada avstro-ogrske monarhije.

Na podlagi zakona iz l. 1862 je narodna vlada za Slovenijo določila 16. decembra 1918, „da morajo tiskarne službeno dostavljati po en izvod vsake za prodajo namenjene tiskovine, ki se založi in natisne na ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani, nastopnim izvodom, oziroma uradom: 1. predsedništvu Narodne vlade SHS v Ljubljani; 2. licejski knjižnici v Ljubljani; 3. vseučiliškima knjižnicama v Zagrebu in v Belgradu; 4. knjižnici zgodovinskega društva v Mariboru. — Razen tega se mora poslati po en izvod državnemu pravdnštvu in pristojnemu okrajnemu glavarstvu, oziroma policijskemu ravnateljstvu.“ Skupno torej sedem izvodov, od katerih pa so bili javnim ustanovam (knjižnicam) namenjeni samo štirje. Trije izvodi so bili namenjeni uradom in ne javnosti! Človeka osupne tu nesorazmerno visoko število obveznih izvodov za nadzorstvene oblasti!

Na podlagi te naredbe je šlo vse v redu; tiskarji in založniki so točno vedeli, koliko obveznih izvodov in komu jih morajo pošiljati; knjižnice so vedele, kakšne pravice imajo in kaj smejo zahtevati od tiskarjev, namreč obvezne izvode

vsake za prodajo namenjene tiskovine. Ko je pa izšel leta 1925. zakon o tisku, se je začel kaos, ki traja še danes.

Člen sedmi zakona o tisku namreč določa: „Tiskar mora, preden začne razširjati natisnjene novine in perijodične spise, poslati od vsakega izmed njih po pet izvodov državnemu pravdniku, odnosno policijskemu (političnemu) oblastvu, ki obdrži en izvod zase, izroči enega narodni knjižnici v Beogradu, enega vseučiliški knjižnici v Zagrebu, enega licealni knjižnici v Ljubljani, enega pa oblastni državní ali javni knjižnici.“

Pred vsem je zanimivo ugotoviti, da zadošča po zakonu za nadzorstveno (politično, policijsko, cenurno) oblast samo eden izvod, da ni treba več treh. Glavna sprememba pa se tiče vprašanja, od katerih tiskov morajo pošiljati tiskarne obvezne primerke? Po besedilu člena 7 imajo navedene knjižnice samo še pravico, da dobivajo obvezne izvode časnikov, časopisov in „perijodičnih“ tiskov.

Vendar so bili naši tiskarji večinoma tako širokogrudni, da so pošiljali po pet izvodov vseh tiskov pristojnemu državnemu tožilstvu.

A praksa je rodila še hujši kaos. Nekatere tiskarne se ravnaio namreč po členu sedmem tiskovnega zakona in po starih predpisih, tako da pošiljajo tiskarne najmanj po pet, a večkrat tudi po deset obveznih izvodov. Na vprašanje, kako se vrši v praksi oddaja obveznih izvodov sem dobil sledeče odgovore:

Blasnikova tiskarna pošilja državnemu tožilstvu 8 izvodov knjig in 9 izvodov časopisov.

Delniška tiskarna pošilja knjige in časopise: 5 izvodov državnemu tožilstvu, 2 izvoda policiji in 2 izvoda banski upravi.

Jugoslovska tiskarna pošilja pet izvodov knjig in časopisov državnemu tožilstvu, po 2 izvoda časopisov banski upravi in policiji.

Tiskarna „Merkur“ pošilja knjige in časopise: 5 izvodov državnemu tožilstvu, 2 izvoda banski upravi, 1 izvod prosvetnemu oddelku banske uprave in 1 izvod policiji.

Tiskarna „Slovenija“ pošilja od vsakega tiska, ne glede ali je samostojen ali perijodičen, 5 izvodov državnemu pravdnístvu, 1 izvod policiji, 2 izvoda banski upravi in 1 izvod prosvetnemu oddelku banske uprave.

Učiteljska tiskarna pošilja od vsakega tiska 5 izvodov državnemu tožilstvu, 2 izvoda banski upravi, 1 izvod prosvetnemu oddelku banske uprave in 1 izvod policiji. Razen tega (telefonski pogovor): „pošiljamo licealni knjižnici knjige še posebej, ker jih želi v polah, da jih dajo posebej vezati.“ Katera „licealna knjižnica“ te izvode sprejema, mi ni znano. Državna (študijska, licejska, licealna) knjižnica na Poljanah jih namreč zdaj ne prejema.

Mohorjeva tiskarna v Celju je rešila vso zadevo na resnično kulturen in posnemanja vreden način. Ker se je državno tožilstvo v Celju dosledno branilo priznati n. pr. koledarje Družbe sv. Mohorja in „Mohorjevo knjižnico“ kot periodica v smislu čl. 8 tiskovnega zakona, ter jih knjižnicam ni dostavljalo, pošilja zdaj Družba sv. Mohorja po 5 izvodov vsakega časopisa državnemu tožilstvu v Celju, 1 izvod mestni policiji (ta je odveč!), 1 izvod „Mladike“ prostovoljno prosvetnemu oddelku banske uprave (drugih časopisov pa ne), od vsake knjige pa prostovoljno po 1 izvod Narodni biblioteki v Beogradu, Univerzitetni v Zagrebu, Državni (študijski) v Ljubljani in Mestni (študijski) v Mariboru.

Vsa čast našim tiskarjem! Ugotoviti moramo, da vršijo svojo dolžnost preko mere, da nudijo več, kakor zakon od njih zahteva in vendar je dejstvo, da ima državna (študijska) knjižnica v Ljubljani, ki je po zakonu o tisku upravičena,

dobivati te obvezne izvode, vedno večje vrzeli v sodobni slovenski knjižni produkciji od l. 1925. dalje in da njej namenjenih obveznih izvodov v polnem obsegu ne dobiva, akoravno ima pravico do njih že stodevetindvajset let!

Juridično je oddaja obveznih izvodov vrsta razlastitve in sicer razlastitve brez odškodnine v korist javni knjižnici,¹ ki ima po zakonu pravico do njih in ki mora skrbeti, da postanejo ti obvezni primerki javnosti dostopni.

Načrt bibliotečnega zakona, ki ga je izdelalo DBJ, določa pet obveznih izvodov, od katerih dobi dva izvoda Narodna biblioteka v Belgradu, univerzitetni biblioteki v Belgradu in Zagrebu ter državna (študijska) biblioteka v Ljubljani po eden izvod. Skupno tedaj za javne znanstvene knjižnice pet izvodov, kar je za naše razmere več kot zadosti (po načrtu ljubljanske sekcije DJB bi zadoščali štirje izvodi, ker še danes ne uvideva potrebe Narodne biblioteke v Belgradu po dveh izvodih, torej po duplikatih, ki se jih biblioteke v večjem obsegu branijo!). Če bo zakon v tej obliki sprejet, je stvar tiskarjev, da uredijo svoje razmere do policijskih in cenzurnih oblasti, katerim vsekakor zadošča eden izvod, kakor to zahteva in ugotavlja člen 7. zakona o tisku. Vsega bi dajali tedaj šest obveznih izvodov, kar je vendar bolj ugodno kot sedanji kaos, ki požre do deset izvodov, o katerih nihče ne vodi pravega računa.

Razen navedenih knjižnic nima po našem zakonskem načrtu nobena druga knjižnica pravice do obveznih izvodov. S tem smo vrnili instituciji obveznih izvodov prvotni pomen in namen, ter izključili možnost, da bi pri logičnem nadaljevanju današnjega stanja dobivalo zmiraj višje število državnih uradov obvezne izvode, s katerimi ne vedo kaj začeti. V principu sem proti temu, da bi dobivale dolžnostne izvode tudi banovinske, samoupravne ali občinske knjižnice — tem manj seveda prosvetni ali katerikoli drugi oddelki banskih uprav. Prvič je število, ki ga določa načrt DJB v primeri z drugimi državami, dovolj visoko (Italija ima samo tri obvezne izvode, Anglija in Avstrija pet). Drugič naj velja pravilo, da se banovinske, samoupravne in občinske knjižnice tako dotirajo, da si morejo kupiti vse, kar potrebujejo. Končno pa je nezmislno, nemoralno in nemogoče, da bi vse javne knjižnice živele od samih dolžnostnih izvodov in na stroške tiskarjev in založnikov.

Naša starejša strokovna literatura toži, da je izvajanje predpisov o obveznih izvodih imelo razne težave in izzvalo spore med knjižnicami, tiskarji in založniki. Nočem naprtiti nobeni stranki krivde za stare prepire, ki so jih morda zakrivali tudi preveč goreči knjižničarji, a vsekakor je razumljivo, da so morali tiskarji občutiti uvedbo obveznih izvodov kot breme, zlasti če se je število vedno višalo. Zato je treba tiskarjem in knjižničarjem uvidevnosti in potrpljenja. Iz skušnje vem, da prav kmalu prepriča tiskarja in založnika, da ne trpi z obveznim brezplačnim izvodom, ki ga dá javni znanstveni knjižnici, nobene občutne škode, da je temveč v njegovem interesu, da se hranijo na gotovem mestu za vso javnost in za vso bodočnost vsi izdelki njegove oficine, in da je obvezni izvod davek, ki ga plačuje domači kulturi, ki daje tudi njemu delo in zaslužek. Če pa bodo spoznali tiskarji in založniki, da se polnijo z njihovimi obveznimi primerki samo dobro zaklenjene in zaprašene omare sv. Birokracija, potem je vse naše delo zaman! Staro idealno razmerje, ko je zadoščalo ustno ali pisмено obvestilo, da še nismo prejeli

¹ Po H. Treplinu, *Das Bibliotheksrecht v Handbuch der Bibliothekswissenschaft*. Leipzig 1933, II, 620, 622.

tega ali onega tiska, je pod težo sedanjega kaotičnega stanja izdihnilo. Zdaj dobiš na reklamacijo odgovor, da je odposlala tiskarna po zakonu določeno število, da je poslala še več: 6, 7, 8 in celo 10 izvodov, da pa drugih ne pošlje več. Kamor sv. Birokraciji stopi, tam trava več ne raste!

Praksa nas je izmodrila, da je mnogo bolje, če vzamemo predpisom o obveznih izvodih vso nepotrebno ostrino in jih nadomestimo z zavestjo, da vršijo tiskarji in knjižničarji vzajemno kulturno delo, da so tiskarji in založniki sotrudniki javnih znanstvenih knjižnic, ki jim z obveznimi izvodi olajšujejo in šele omogočajo, da vršijo pomembno nalogo, da hranijo vsej javnosti in bodočnosti vse tiskane proizvode naroda. Zato obžalujem, da se je brez vednosti ljubljanske sekcije DJB vrnil v načrt zakona drakonični člen, ki grozi tiskarjem in založnikom „za sve neispravnosti“ z denarno kaznijo od 100 do 3000, odnosno do 6000 Din. Po izkušnjah, ki jih imamo do leta 1925., do uveljavljanja novega tiskovnega zakona, ki je prvi uvedel glede obveznih izvodov zmedo in nesigurnost, bi zadoščala za naše slovenske tiskarje določba, da si kupi knjižnica v slučaju neizterljivosti manjkajoči izvod na stroške tiskarja.

Drakonično določilo, za katero ne nosijo ljubljanski bibliotekarji nobene odgovornosti, je tudi precej iluzorno. Vsak uvideven bibliotekar se bo desetkrat premislil, da bi naznanil tiskarja državnemu tožilstvu in ga pripravil ob 100 do 3000 ali celo 6000 Din, ker ve, da bo s tem porušil prijateljske zveze in razumno sodelovanje, kar je za biblioteko bolj važno kot fiskalni uspeh denarne kazni. Bolj pametno bo ravnal, če kupi v takih redkih slučajih manjkajoči tisk iz redne dotacije. Če pa imamo v drugih delih naše države tiskarje in založnike, ki se še ne zavedajo kulturnega pomena obveznih izvodov, tedaj so drakonične kazni morda učinkovito, a gotovo ne posebno vzgojno sredstvo, ker iz kazenskega plačilnega naloga ne bosta razbrala tiskar in založnik, da koristi uredba o obveznih primerkih njima in skupnosti.

Imamo pa starejše zakonske načrte, ki so še bolj drakonični in ki grozijo tudi pisateljem! „Za neizvrševanje določb o obveznih izvodih odgovarjajo solidarno lastnik tiskarne, izdajatelj in pisec. Tiskar, odnosno izdajatelj ali pisec (!) se kaznuje do treh mesecev zavora ali denarno 3000 Din za vsak izvod, knjigo, zvezek ali številko tiskane stvari, ki je ni poslal knjižnici.“ Odgovornost pisca za dolžnostne izvode pozna izmed vseh držav samo Albanija! Mi bi bili druga država te vrste!

Recimo torej, da Narodna biblioteka v Beogradu ni dobila Glonarjevega „Slovarja slovenskega jezika“, od katerega je izšlo do danes dvajset zvezkov (številke). Za to malomarnost bi Glonar sedel 20 × 3 mesece, to je pet let, ali bi plačal 20 × 3000 Din, to je 60.000 Din!

Razume se, da smo v načrtu DJB pisatelje sploh črtali in jim nismo naprtili nobene odgovornosti za dolžnostne izvode. Zanimala pa bo naše pisatelje namera, da so hoteli z zakonom določiti, da morajo tiskarji sporočiti Narodni biblioteki (samo njej!) pravo ime anonimnih in psevdonimnih piscev. Te podatke naj bi potem Narodna biblioteka sporočila ostalim knjižnicam. Pač so še dovolili, da imajo pisatelji pravico zahtevati, da ostane njih ime „tajno“, da ne sme Narodna biblioteka v tem slučaju izdati pravega pisca ne drugim knjižnicam, ne oblastem, da mora voditi o takih spisih poseben seznam, ki ima značaj „tajnega dokumenta“ za 30 let ali za ono dobo, ki jo pisatelj določi. Ta člen smo odklonili z motivacijo, da posega v najprimitivnejšo pravico vsakega človeka, da postane raba psevdonimov in anonimov iluzorna, in da bi se že dobila prilika in možnost, dognati s pomočjo tridesetletnega „tajnega dokumenta“ pravo ime pisca kakega kritičnega ti-

ska, da je sicer tudi naloga bibliotekarjev rešiti psevdonima in anonima, da je pa za biblioteke in bibliotekarje nečastno, pomagati si pri tem delu z nasiljem in zakriviti preganjanje pisateljev.

Kakor oni člen o kazni v načrtu DJB, tako odklanjamo v istem načrtu alineo čl. 18., ki se glasi: „Ako se obvezni izvodi razširjajo in prodajajo vezani, tedaj se mora bibliotekam dati tudi po en vezan izvod zraven nevezanih.“ Že stilizacija je nemogoča, ker se vendar obvezni izvodi izročijo knjižnicam, in se torej ne „rasturaju i prodaju“. Nastane tudi vprašanje, kdo je dolžan pošiljati vezan izvod. Po načrtu DJB mora tiskar dostaviti dolžnostne izvode „pre rasturanja“. Ali naj zdaj tiskar odgovarja in skrbi tudi za izvode, ki jih dá založnik vezati v knjigoveznici, katero si sam izbere? Ali je zdaj nenadoma tudi knjigoveznica dolžna skrbeti za pravilno dostavljanje obveznih izvodov, ali založnik? Ko odda tiskar obvezne izvode in naročeno število tiskov založniku, je opravil svoje delo, in prav nič ga ne briga, ali, komu in kako jih da založnik vezati. Zato je vsa ta alinea brezpomemben sunek v zrak, ki bo vzbudil pri založnikih upravičeno nevoljo, ker je pomnožil število dolžnostnih izvodov od pet na deset! Alinea, za katero ne nosi ljubljanska sekcija DJB nobene odgovornosti, ker se je vrnila brez njene vednosti, je velika nevarnost za dobro in prijateljsko razmerje med knjižnicami in založniki. Tako se je maščeval greh, da je bila izpuščena med sekcijami DJB dogovorjena formulacija, da se morajo izročiti knjižnicam obvezni izvodi „u onom obliku, u kakvom se puštaju u prodaju...“ Ta dobro premišljena formulacija je namreč dopuščala možnost, da zamenja knjižnica pri založniku nevezan izvod z vezanim, ne glede na to, da dobiš tudi kulturnega in zavednega knjigoveza, ki je pripravljen vezati knjigo v originalne platnice za isto ceno, kot jih je vezal založniku, zato da hrani javna znanstvena knjižnica originalni izdelek njegove delavnice.

Pri poglavju o dolžnostnih izvodih moramo še govoriti o prepovedanih ali konfisciranih tiskih. Po znanem navodilu sv. Birokracija „Warum denn einfach, wenns kompliziert geht!“ so imeli starejši načrti sledeča in slična navodila, ki jih hočem navesti v izvlečku: Vsi prepovedani ali konfiscirani tiski naše države se pošljejo Narodni biblioteki v Belgradu v toliko izvodih, kolikor je predpisanih za dolžnostne primerke. Ko odloči minister prosvete, da preneha prepoved, šele tedaj pošlje Narodna biblioteka prepovedane tiske onim knjižnicam, ki imajo pravico do njih. Tudi inozemske tiske, ki so v naši državi prepovedani, si sme nabavljati samo Narodna biblioteka v Belgradu, hraniti jih mora v posebnih prostorih, znanstvenikom in književnikom jih sme dati za čitanje samo s pismenim dovoljenjem ministrstva prosvete. Po drugem načrtu mora to dovoljenje dati minister prosvete v sporazumu z ministrom pravde in z ministrom za notranje zadeve!

Tudi tu človeka najprej osupne izjemno stališče ene same biblioteke. Samo Narodna biblioteka v Belgradu ima pravico do prepovedanih domačih in tujih tiskov. Vse tri druge velike znanstvene biblioteke naše države so manj vredne, ne zaslužijo zaupanja in so knjižnice druge vrste, ali da govorim v žargonu političnih priganjačev, samo ena knjižnica in njeni bibliotekarji so državotvorni, vse ostale knjižnice in njeni bibliotekarji pa so antidržavni elementi.

Ker spadajo vsa določila, kako je treba v knjižnicah ravnati s knjigami in tudi s prepovedanimi tiski, samo v navodilo o notranjem delu knjižnic in ne v zakon o bibliotekah, smo v načrtu DJB le na kratko ugotovili, da za štiri glavne javne znanstvene knjižnice naše države „nema zabranjenih stvari po zakonu o štampi, ni za izdanja u zemlji, ni za izdanja van zemlje.“

V prvih poglavjih smo govorili o „zakladnicah vseh bogastev človeškega duha“, kakor je hannoverski bibliotekar in filozof Leibniz imenoval knjižnice, in o njih „mrtvem“ inventarju. Knjige so namreč „mrtve“, dokler jih knjižničar ne uredi in jim ne odpre poti med občinstvo. Knjižničarji in vsi nastavljenici knjižnice so njen „živi“ inventar; njih naloga in vse njih delo, četudi deloma razcepljeno na mnoge drobnarije in marsikatero duhomorne vsakdanjosti, služi samo enemu cilju, obuditi knjige k življenju, jim odpreti pot med ljudi in ljudem pot do njih.

V uvodu sem že omenil, kako napačno sodi javnost o knjižničarjih in njihovem delu. P. Ladewig¹ pa je našel v neki stari knjigi, ki opisuje razne stanove in poklice, pri poglavju z naslovom „Bibliothecarii et Archivarii“ zvezdico in ob robu lakonično opombo „so leni“.

Iz zgodovine bibliotekarstva vemo, da niso bile take in slične sodbe neupravičene in da so mogle nastati v dobi, ko še nismo imeli javnih knjižnic in poklicnih knjižničarjev. V zadnji dobi helenizma, od smrti Aleksandra Velikega do razsula antičnega sveta, so sicer že poznali knjižnice, ki so bile javnosti namenjene. Imele so kataloge in upravljali so jih knjižničarji, ki so bili uvrščeni v uradniški status.² Po razsulu antičnega sveta so izginile tudi javne knjižnice in z njimi poklicni bibliotekarji. Še v XVIII. in XIX. stoletju niso poznali poklicnih bibliotekarjev. Šele v sedemdesetih letih minulega stoletja se je širilo spoznanje, da je knjižničarstvo samostojen poklic, a še danes se ta princip ni povsod uveljavil, še danes srečaš včasih bibliotekarja, ki živo spominja na ta ali oni tip prejšnjih stoletij.

Prvi tip je bil univerzitetni učitelj, ki je vršil bibliotečno službo ob prostem času. Njemu podoben je bil slaven učenjak ali literat. Nobeden izmed njih ni skrbel, da bi odprl občinstvu pot v knjižnico in višal število obiskovalcev, nasprotno: bili so mnenja, da služi knjižnica v prvi vrsti samo njim in da je njih naloga izkoriščati knjižnico za lastno delo. Ko so imenovali G. E. Lessinga za knjižničarja v Wolfenbüttlu, je pravilno čutil, da so gledali pač le na to, da koristi knjižnica njemu ne pa on knjižnici³ in slavna brata Jakob in Wilhelm Grimm, bibliotekarja v Kasslu, sta se radi „nadležnih“ obiskovalcev „svoje“ knjižnice pritoževala.⁴ Tretji tip je bil ljubosumni zbiratelj in knjigoljubeč, ki je bil na svoje zaklade od sile ponosen, jih urejeval in skrbno zaklepal, da bi jih nihče ne videl in ne mogel rabiti. „Le izjemoma so se našli možje, ki so z zavedno voljo rabili vse svoje moči, da čim višje dvignejo poverjene jim zbirke za splošno korist sedanjosti in bodočnosti.“⁵ Ko so se knjižničarji že na splošno zavedali pravih nalog svojih zavodov, namreč da služijo javnosti, je še zmiraj živel spomin na starega čudaškega „dihurja, ki noč in dan žre knjige“; po tem geslu so še dalje nameščali za knjižničarje tipične outsiderje, od katerih je najbolj nevaren četrti tip, to je reformator.

Outsiderji, ki so opravljali knjižničarske posle, so največ krivi fantastičnim nazorom o bibliotekarskem delu, a tudi knjižnicam samim so mnogo škodovali.

¹ o. c., str. 20.

² Handbuch II, 648.

³ Milkau, l. c. 560.

⁴ Ladewig, o. c. 21

⁵ Milkau, l. c. 560.

Outsider si namreč domišlja, da prihaja v knjižnico kot mojster, ki že vse ve in zna, in se ne zaveda, da je prišel kot vajenec, ki se mora v bibliotečnem poslu šele izučiti. Prvo, kar outsider ugotovi, je „velik nered“, „nesmiselnosti“, „kaos“ — in takoj nato začne ab ovo preurejati knjižnico, pisati nove kataloge in inventarje ali vsaj to ali ono tako reformirati, kot se njemu — začetniku — bolje zdi. Seveda si ne naredi načrta, ne vodi računa o tem, koliko časa bo rabil za svoje delo, in navadno umre, predno je dovršil svoje reforme. Njegov naslednik ugotovi zopet „velik nered“, ne nadaljuje dela svojega prednika in se loti drugih reform z isto vneto in z istim uspehom!

Res je, da imamo v starih knjižnicah tudi nesmiselnosti, da danes n. pr. drugače katalogiziramo, inventariziramo in alfabetiramo kot pred sto ali dvesto leti; predno pa staro biblioteko reformiramo, moramo dobro premisliti, katere reforme so potrebne, koliko časa bomo zanje potrebovali, ali imamo dovolj izučenih in zanesljivih moči in dovolj prostora. Za vsako reformo je potreben dobro premišljen načrt in popolno poznanje starega reda ali nereda, ker nam sicer grozi nevarnost, da posamezni deli knjižnice prav kmalu ohromijo. Če pa niso dane osnove, da bo reforma uspela, ostanimo raje pri starem redu, četudi je morda okoren, vendar je v njem metoda! „V bibliotečni praksi še nismo prišli do enotnega naziranja ... in konsekvantno izvedena neumnost more imeti boljše uspehe kot pametna in utemeljena sprememba.“¹ Pri upravi stare biblioteke je treba čuvati kontinuiteto s starim fundusom in z delom prejšnjih bibliotekarjev. Kontinuiteta uprave in vsega dela v biblioteki je možna le, če izključimo outsiderstvo in uvedemo mesto njega poklicno bibliotekarstvo in kontinuiteto uradništva.

Ta problem smo skušali rešiti v tretjem oddelku načrta DJB, ki govori o bibliotečnem osebju. Za višje, znanstveno delo na bibliotekah se sprejmejo kot bibliotečni pripravniki osebe s fakultetno izobrazbo, za bibliotekarja se imenuje pripravnik, ki je položil državni bibliotečni izpit, pomočnik upravnika more postati bibliotekar, ki ima vsaj 10 let bibliotečne službe, upravnik knjižnice more postati oni, ki se je odlikoval kot bibliotekar in ki ima najmanj 15 let državne, od teh pa 10 let bibliotečne službe. Skrbeli smo tudi, da dobijo knjižnice potrebno uradništvo za srednjo tehnično službo, za katero zadošča srednješolska izobrazba.

Starejši načrti so reševali tudi ta problem na način, ki priča, kako malo so poznali avtorji potrebe in naloge knjižnic, da o kakem znanju zgodovinskega razvoja bibliotekarstva sploh ne govorim. Tako n. pr. bi smeli služiti na knjižnicah samo absolventi filozofske in juridične fakultete! Absolventom tehnike, medicine, teologije, absolventom vseh drugih visokih šol bi bila služba v bibliotekah nedostopna! Ali ni avtor nikdar slišal ali bral o velikih tehničnih, gospodarskih in drugih strokovnih bibliotekah?! Vsi bibliotekarji, pomočniki upravnikov in upravniki sami, bi morali sicer imeti 3 do 8 let bibliotečne službe in bibliotekarski izpit, samo univerzitetni docenti in profesorji bi smeli postati upravniki bibliotek brez predhodne bibliotečne službe in brez bibliotečnega izpita! Torej uzakonjeno outsiderstvo!

Problem bibliotekarskega naraščaja še ni rešen z določbo o strokovnem izpitu pripravnikov. V 23 evropskih državah, kjer se zavedajo pomena knjižnic za znanstvo in splošno kulturo, so za bibliotekarski naraščaj ustanovili posebne šole ali

¹ Milkau, l. c. 561.

tečaje.¹ Jugoslavija jih nima. Mislim, da bi nam ne bilo v sramoto, če bi jih kmalu ustanovili in ne čakali, da nas prehitijo tiste tri evropske države, ki jih tudi še nimajo, namreč Islandija, Luksemburška in Grška. Kako je v Albaniji, ne vemo. Načrt DJB je mislil tudi na take tečaje, a prepustil je „bibliotečnemu odboru“, sestavljenemu iz upravnikov vseh štirih znanstvenih knjižnic, da izdela zanje posebna pravila. Razen tega naj bi bibliotečni odbor izdelal vse potrebne pravilnike o obveznem ustanavljanju samoupravnih in drugih javnih knjižnic, o izdelavi jugoslovenske bibliografije in centralnega kataloga, predpise o bibliotečnem izpitu in o internem poslovanju knjižnic.²

Morda bi mogel kdo načrtu DJB očitati razne pomanjkljivosti. A temu niso bibliotekarji krivi. Morali smo se ozirati na današnje stanje našega knjižničarstva, ki še ni doseglo one višine, s katere bi mogli zajeti vse probleme in potrebe še bolj širokogrudno in svobodoljubno. Mislim pa, da smo v bistvu zajeli vse, kar naše knjižnice danes potrebujejo, da bodo mogle uspešno vršiti svoje kulturno delo. Če bo ta načrt sprejet, se sme DJB zavedati, da je odstranilo mnogo navlake, ki danes razvoj našega knjižničarstva še ovira, da je globoko zaoralo v ta del naše kulturne ledine, in da je položilo temelje novi dobi našega knjižničarstva.

Agilnim kolegom v Belgradu, ki imajo izvršiti najtežjo končno fazo našega dela, da namreč budno pazijo na usodo načrta, da ga tudi na merodajnih mestih utemeljijo in branijo, pa želimo popolnega in skorajšnjega uspeha.

Kronika

En relisant „Prešeren“

1. Vráz ali Vráz?

V Prešernovih „Poezijah“ 1847 beremo na strani 113. v epigramu „Naróbe Katón“: „Stánko Slovécov vskòk, Vráz si naróbe Katón“. To obliko z akutom na a imata tudi Pintar, „Dóktorja Francéta Prešérna Poezije“ (3. natis, str. 96.) in „Zbrano delo“ na strani 74. Prvi je pisal mesto akuta gravis, torej obliko „Vráz“, Žigon v „Prešernovi čitanki“ na strani 148. K tej obliki ga je očitvidno zavedlo pismo, s katerim je Prešeren poslal Vrazu dva izvoda „Poezij“ in kjer beremo sledeče:

„Fehler in der Accentuazion kommen häufig vor. In dem Epigramme Daní-čarjam sind nicht weniger als 2 aufzufinden, als Dubróvničánov statt Dubróvni-čanòv, jáničárji statt janičárji. Selbst Dein Name ist pagina eádem unrichtig gedruckt worden — —“

Iz tega odstavka je Žigon sklepal, da je oblika v „Poezijah“ napačna in da je pravilno pisati „Vráz“ z gravisom. Kidrič ima v „Prešernu“ I na strani 113. „Vraz“ brez naglasa, kar je verjetno prevzel po revizijskem (muzejskem) rokopisu, ako-ravno bi se bil mogel ravnati po rokopisu, ki je služil stavcu v tiskarni (faksimile) in po „Poezijah“, ki imata oba „Vráz“ z akutom. Pozneje je Kidrič na straneh 390. in 407. svojo obliko „Vraz“ brez naglasa spremenil in navedel kot pravilno „Vráz“ z gravisom ter se pri tem skliceval na prej navedeno Prešernovo pismo.

Že Prešernovi rokopisni obliki „Vraz“ in „Vráz“, kažeta, da ni vse tako, kakor sta mislila Žigon in Kidrič. Obliko z gravisom imamo samo enkrat ohranjeno v

¹ Rôle et formation du bibliothécaire. Paris 1935. Gl. tudi poročilo o tej knjigi v GMDs 1935, 146—148 (Pivec-Stelè).

² Namenoma sem te točke samo naštel; kolikor točk, toliko problemov! Morda nam bo uredništvo „Sodobnosti“ dovolilo, da spregovorimo čez leto in dan tudi o teh naših sodobnih vprašanjih!